

Tytułem wstępu

„Przekład wzbudza zainteresowanie – w ostatnich czasach coraz to większe – napisał Zenon Klemensiewicz w 1955 roku – przede wszystkim na płaszczyźnie praktycznej potrzeby i skuteczności. Jest on bowiem tą strukturą językową, która stanowi środek wymiany, środek wzajemnego przekazywania sobie i przyswajania dorobku kulturalnego przez różne narody” (Klemensiewicz 1955: 87). Mimo upływu czasu kwestia skuteczności przekładu nie straciła na aktualności, dając asumpt do ciągłych poszukiwań metod jej optymalizacji, w których nurt wpisuje się niniejsza praca.

Autorka w dużej mierze opiera swoje rozważania na założeniach francuskiej teorii analizy dyskursu, wychodząc z założenia, że każdy tekst jest werbalnym zapisem precyzyjnie zakodowanych danych, odzwierciedlających zinstytucjonalizowaną relację podmiotowo-sytuacyjną, opartą na ścisłej relacji między warstwą werbalną a pragmatyczną, ukierunkowaną na realizację określonego zamierzenia komunikacyjnego. Poszczególne segmenty jego struktury wyrażają konkretne działania odnoszące się zarówno do danego zakresu rzeczywistości pozajęzykowej, jak i do związanego z nim układu społecznie usankcjonowanych ról podmiotowych. Im wyższy stopień gatunkowo zaprogramowanej formalizacji tekstu, tym większa zależność jego właściwej interpretacji od poprawności redakcyjnej, co w kontekście przekładu oznacza konieczność znajomości danej dziedziny specjalistycznej nie tylko od strony przedmiotu tekstu, ale także od strony dyskursywnej, związanej ze stanowiącą o jego formie normalizacją społeczno-językową. Ze względu na fakt, że każdy tekst jest uwikłany w sieć zależności interdyskursywnych, organizujących wszelkie przejawy komunikacji werbalnej w spójne i hierarchicznie uporządkowane uniwersum norm dyskursywnych, tłumacząc konkretny tekst, dokonujemy konfrontacji polisystemu kultury

wyjściowej z polisystemem kultury docelowej, tworząc na jego kanwie wtórny system genologiczny. Sam przekład natomiast, jako dyskurs II stopnia, definiuje się w odniesieniu do paradygmatu wyjściowego i docelowego, oscylując między biegunem adekwatności i akceptowalności, w zależności od wielu czynników warunkujących wybór właściwej strategii tłumaczenia, która zaznaczy się w postaci mniej lub bardziej wyrazistych przesunięć dyskursywnych w stosunku do któregoś lub do obu paradygmatów. W przypadku tekstów specjalistycznych tłumacz będzie dążył do odtworzenia pełnej zawartości informacyjnej z dbałością o jednoznaczność referencyjną, a więc w sposób optymalnie dostosowany do horyzontu oczekiwań projektowanego odbiorcy, co wymaga odpowiednio rozwiniętej kompetencji dyskursywnej i związanej z nią świadomości gatunkowej. Znajomość obu polisystemów dyskursywnych w objętym tłumaczeniem zakresie jest szczególnie istotna w przypadku tłumaczenia tekstów o asymetrycznych wzorcach gatunkowych, jakim jest reprezentujący gatunek hipertekstu projekt budowlany.

Pracy przyświecają dwa cele: ukazać determinującą rolę norm dyskursywnych w odbiorze przekładu jako dyskursu II stopnia oraz wpływ dynamicznej struktury projektu budowlanego na rekontekstualizację jego przekładu we francuskim polisystemie dyskursywnym. Zostały one zrealizowane w pięciu rozdziałach.

Pierwszy rozdział jest poświęcony przybliżeniu przekładu jako dyskursu II stopnia w świetle francuskiej teorii analizy dyskursu. Po przedstawieniu podstawowych pojęć i założeń akcentuję interdyskursywność jako podstawowy czynnik organizujący wypowiedzi należące do różnych gatunków w spójny polisystem, charakterystyczny dla danej kultury, oparty na wielopoziomowej normalizacji, odpowiadającej podstawowym kategoriom klasyfikacji genologicznej. Szczególny nacisk jest położony na rolę interdyskursywności i międzyjęzykowej sieci podobieństwa rodzinnego w przekładzie, zwłaszcza w przekładzie tekstów specjalistycznych o wysokim stopniu konwencjonalizacji redakcyjnej, rozpatrywanym pod kątem dyskursywnych mechanizmów jego powstawania. Posługując się pojęciami obiegu wewnętrznego i obiegu zewnętrznego, przedstawiam przekład przez pryzmat jego przesunięć względem paradygmatów dyskursywnych wyjściowego i docelowego. Do ich określenia używam ramowej typologii przekładu jako dyskursu, opracowanej na podstawie relacji formy (obieg wewnętrzny) i funkcji (obieg zewnętrzny) dyskursów I i II stopnia. Poszczególne typy stanowią swoisty dyferencjał umożliwiający oszacowanie poziomu kompatybilności przekładu z docelowymi normami dyskursywnymi, a pośrednio stopnia, w jaki przekład wpisuje się w interdyskursywną sieć podobieństwa rodzinnego, kształtującą polisystem kultury przyjmującej.

W drugim rozdziale przedstawiony jest zarys teorii hipertekstu w świetle aktualnych tendencji badawczych. Ogólną charakterystykę hipertekstu poprzedza krótka historia pojęcia, której przytoczenie ma na celu ukazanie jego uniwersalności wykraczającej poza media elektroniczne, tradycyjnie postrzegane jako jedyne

środowisko funkcjonowania tego zjawiska. Na tym tle charakteryzuję strukturę i cechy dystynktywne gatunków hipertekstu, co stanowić będzie podwaliny do analizy statusu gatunkowego tytułowego tekstu o architekturze, czyli projektu budowlanego.

Trzeci rozdział traktuje o projekcie budowlanym jako gatunku wymykającym się metodologii przyjętej w polskiej genologii językoznawczej do opisu gatunków linearnych. Jego prawnie uwarunkowany wzorzec gatunkowy, realizowany w postaci zindywidualizowanych okazów o dynamicznej, wielogatunkowej i uzależnionej od pozawerbalnych parametrów strukturze, przedstawiony jest w kategoriach metodologii analizy gatunków hipertekstu. Kolejne partie rozdziału zawierają szczegółowy opis wielopoziomowej hiperstruktury projektu budowlanego jako gatunku nadrzędnego, składających się na nią gatunków zależnych – węzłów i modułów werbalnych oraz werbalno-wizualnych, jak również relacji tematyczno-funkcjonalnych, a także intersemiotycznych, wiążących wszystkie komponenty w dyskursywną całość. Szczególny nacisk jest położony na potencjał illokucyjny projektu budowlanego, wyartykułowany w formie zhierarchizowanego systemu działań cząstkowych wyrażonych w ramach poszczególnych gatunków składowych. Ujęcie wartości illokucyjnej projektu budowlanego z dyskursywnego punktu widzenia ma na celu zaakcentowanie odniesienia obiegów wewnętrznych jego komponentów do zinstytucjonalizowanych kontekstów podmiotowo-sytuacyjnych jako metody umożliwiającej dewerbalizację i poprawną rekontekstualizację w polisystemie docelowym, zwłaszcza wobec asymetrycznego wzorca gatunkowego jego francuskiego odpowiednika funkcjonalnego.

Czwarty rozdział przedstawia charakterystykę *dossier de demande de permis de construire* w szerszym kontekście francuskiego dyskursu architektoniczno-budowlanego. W celu ukazania analogii i różnic w zakresie wzorców gatunkowych odpowiadających porównywalnej sytuacji komunikacyjnej we Francji, szczegółowo opisana jest hiperstruktura gatunku przez pryzmat konstytuujących ją relacji funkcjonalno-tematycznych oraz intersemiotycznych. Analizę wieńczą refleksje na temat wpływu hipertekstowej natury projektu budowlanego na jego przekład na język francuski.

Ostatni rozdział zawiera obszerną analizę przesunięć przekładu projektu budowlanego jako dyskursu II stopnia względem polisystemu kultury przyjmującej na trzech płaszczyznach: hiperstrukturalnej, makrostrukturalnej oraz mikrostrukturalnej. Pierwsza jego część jest poświęcona analizie kompatybilności poszczególnych elementów hiperstruktury z wzorcem gatunkowym francuskiego odpowiednika projektu budowlanego, co służy określeniu rodzaju i zakresu systemowych śladów interwencji tłumacza jako podmiotu komunikującego II stopnia na poziomie gatunku nadrzędnego. Druga część ukierunkowana jest na przedstawienie makrostruktur komponentów werbalnych i werbalno-wizualnych głównych składników projektu budowlanego – projektu zagospodarowania te-

renu oraz projektu architektoniczno-budowlanego budynku wielorodzinnego z usługami – na tle analogicznego dyskursywnie paradygmatu docelowego na różnych poziomach jego normalizacji: gatunków zależnych, gatunku nadrzędnego, podrodzaju, rodzaju i typu dyskursu. Dokonana w ten sposób ocena stopnia międzyjęzykowego podobieństwa rodzinnego, wyrażającego się na poziomie porównywalności paradygmatów dyskursów I oraz II stopnia, ukazuje możliwości rekontekstualizacji przekładu w polisystemie kultury przyjmującej zgodnie z normami dyskursywnymi regulującymi praktyki komunikacji zawodowej w zakresie architektury i budownictwa. W trzeciej części analizuję tłumaczenia mikrostruktury części opisowej i rysunkowej pod kątem śladów systemowych, wynikających z nieprzystawalności polisystemów dyskursywnych wyjściowego i docelowego, jak również pod względem przesunięć podyktowanych zasadami przekładu intersemiotycznego. Refleksji są poddane także ewentualne ślady niesystemowe, wynikające z braku odpowiednio rozwiniętej kompetencji dyskursywnej tłumaczy, która jest jedynym gwarantem rozpoznania gatunku i jego funkcji w dyskursie, zwłaszcza w przypadku asymetrii dyskursywnej objętych przekładem kultur.